

Uit: *NRC, Cultureel Supplement*, 12 november 1971

ALLEEN OP SCHOOL GAAT ELKE DELING OP

in gesprek met dr. C.I. Dessaur – Andreas Burnier

A. J. van Dijk

Mevrouw C. I. Dessaur, sinds kort lector in de criminologie aan de Katholieke universiteit van Nijmegen, debuteerde als schrijfster in 1965 met de roman Een tevreden lach, geschreven onder het pseudoniem Andreas Burnier. Bij Querido verschenen verder van haar de verhalenbundel De verschrikkingen van het Noorden en de romans Het Jongensuur en De huilende libertijn. Al probeert zij haar persoonlijke en wetenschappelijke bestaan zorgvuldig gescheiden te houden van haar ‘optreden’ als Burnier, in het gesprek met A. J. van Dijk kon grensoverschrijding niet altijd worden vermeden.

Ze vraagt of het niet erg is dat ze eerst nog een paar zakelijke telefoontjes moet plegen. Zaken gaan voor het meisje. Terwijl doctor Catherina Irma Dessaur, lector in de criminologie aan de katholieke universiteit van Nijmegen, een agenda uit haar James Bondkoffertje haalt vertelt ze dat de vredige allee, waarop haar werkkamer in het Criminologisch Instituut door twee ramen uitkijkt, Oranjesingel heet.

Kalende bomen in vaal novemberlicht, deftige herenhuizen, driftig verkeer.

Als twintiger, studerend (onder meer) in Amsterdam, schreef ze gedichten:

In het park waarin het langzaam donker wordt

Waarin de bomen, droeve madonna's wenen

Ben ik een aantijging tegen de vogels.

De kamer bekijkend vraag ik me af waarom ze deze nogal onpersoonlijke ruimte als ambiance voor ons gesprek koos. We hadden elkaar een uur eerder ontmoet in De Karseboom, een goed café. Pro forma vroeg ze of we daar zouden blijven zitten. Maar wat ze al bij onze telefonische afspraak had gezegd: haar voorkeur ging uit naar de nuchtere omgeving van haar werkvertrek.

De inrichting is bijna pijnlijk sober. De houten boekenkast tegen de muur achter het bureau, waaraan zij zit te telefoneren, is vrijwel leeg. Zelf ben ik gaan zitten op een van de vier

stoelen om een rechthoekige vergadertafel. Schuin achter me staat een ouderwets schoolbord, compleet met wisser en pijpjes krijt, een groet uit een vertrouwd, nu veilig lijkend verleden. Aan twee wanden hangen reproducties van schilderijen van Gauguin en Chagall. Mevrouw Dessaur heeft die niet zelf gekozen. Dat deed, vertelt ze even later, de vorige bewoner van de kamer, professor Van Agt, ja de huidige minister.

Een tevreden lach, bladzijde 147:

'Ach meid,' zei Lena, 'dat is toch ook niks voor jou. Jij bent nou eenmaal geboren om met je neus in de boeken te zitten. En misschien word je later nog wel eens een knappe dokter of een professor.'

De lector laat al telefonierend haar bureaustoel speels draaien. Ze onderhandelt met de NOS over een geluidsband van een lezing die ze heeft gehouden voor de Economische Hogeschool in Rotterdam en die door de radio is uitgezonden. De manier waarop ze praat, waarop ze zich voorstelt als mevrouw Dessaur alias Andreas Burnier, is nu eens verlegen beleefd, dan weer zelfbewust zakelijk.

Zou ze, zoals ze daar, in haar agenda data opzoekend, snelle aantekeningen makend, in de telefoon zit te praten niet een zakenvrouw kunnen zijn? Haar donkerbruine, goed gesneden broekpak, zorgvuldig kleurend bij de beige coltrui, zouden een manager van een florerende handelsfirma niet misstaan.

Het jongensuur, bladzijde 102:

Handwerken, dat verdom ik. Ik ben altijd heel gehoorzaam, maar als de handwerkles begint kruip ik onder mijn tafel, verstop mij achter een kast of in de wc, maak scènes, zeg dat ik eerst mijn natuurkunde moet afmaken.

'Die vraag deugt niet,' zegt ze nadat ik haar voor de keuze tussen cultuuroptimisme en -pessimisme trachtte te stellen. We zitten aan de vergadertafel. Een zachtaardig meisje heeft ons thee gebracht.

Ze heeft, weet ik, van een daarom zeer bewonderde wiskundeleraar op het Vrijzinnig Christelijk Lyceum in Den Haag (het 'lyceum in Engelse snub-stijl' uit *Een tevreden lach*) geleerd dat je voor je een vraag beantwoordt eerst moet onderzoeken of de vraag zelf redelijk is.

Ze vindt dat de vraag gespecificeerder zou moeten zijn, wil zich niet laten vastpinnen op een simpel pro of contra.

‘Ik denk,’ formuleert ze behoedzaam, ‘dat we op weg zijn naar een centralistische, technocratische, meritocratische maatschappij zoals die voorzien is door Huxley in *Brave New World* en – noteer dat vooral – door E. M. Forster in *The Machine Stopped*. Of je het fijn vindt of niet, de snel toenemende kennis, met name van het menselijk gedrag, zal leiden tot een totale manipuleermogelijkheid. Misschien is dat onze enige overlevingskans – al gaat dat dan ten koste van veel waarmee de mensheid blij is geweest.’

‘Het is,’ zegt ze terwijl ze scherp op mijn reactie let, ‘de consequentie van de zondeval, het eten van de boom der kennis – ja, daar geloof ik steeds meer in.’

Totale manipulatie. Een groeiende belangstelling voor en kennis van interactiepatronen.

Sensitivity-training en aanverwante modeverschijnselen.

Volksdansen

Mevrouw Dessaur, nee, Andreas Burnier twijfelt tussen een glim- en grijnslach. ‘Ik heb één keer zoiets op de tv gezien, sensitivity-training. Ik werd er misselijk van. Het is voor mij wat volksdansen voor andere mensen is. Een onnatuurlijke situatie. Goed, je kunt het ook serieus nemen, je moet het misschien serieus nemen. Als je dat doet dan – ik geloof dat het gevaarlijk is, dat je er verdomd mee moet oppassen. Ik kan me voorstellen dat het uit de hand loopt. Het is allemaal nog erg onwetenschappelijk.’

Totale manipulatie. Steeds meer gegevens over steeds meer mensen. De volkstelling.

Een gave glimlach nu. ‘Wetenschappelijk van nul en generlei waarde. De gegevens zijn nu al verouderd. Een normale, gestratificeerde steekproef, die bovendien anoniem kan zijn, is doeltreffender. Afgezien daarvan is het overduidelijk dat dit soort volkstellingen – dat de informatie die daaruit wordt gehaald nooit voor enig beleid dient. We weten al sinds ’45 dat er te weinig huizen zijn, dat de universiteiten meer plaats moeten bieden – enfin, dat is allemaal bekende koek.

‘Die informatie kàn ook niet voor beleid worden gebruikt. Onze politiek is nu eenmaal niet op zakelijke inzichten gebaseerd, maar op ideologieën.’

Uit een vroeg gedicht:

Verbaasd stond ik bij een stad

Waar in ik antwoorden tot vragen zou smeden

Vuur viel uit de hemel

Mijn aambeeld zou het leed der mensen zijn.

De begrippen politiek en ideologie, in Burniers ogen getekend en vertekend door wat ‘de heersende sekse’ ervan heeft gemaakt, leveren bruikbare gespreksstof.

Dr. Dessaur is niet lid van een politieke partij. (Jean Brookman, de ik-figuur in Burniers jongste roman, *De huilende libertijn*: ‘Zonder mij ook maar in het minst voor politiek (---) te interesseren – wat had ik te maken met al die mannenkongsi’s die elkaar de macht bestrijden onder dekking van hoge woorden (---)’).

Zij is wel lid van wat ze noemt ‘een 18de eeuwse politieke salon.’

Mijn vermoeden, misschien wel vrees, dat deze salon een subversieve vrouwenorganisatie is, blijkt ongegrond. ‘Professor Zoutendijk heeft de leiding. Jullie Rudy Kousbroek zit er ook in. We voeren geen politieke actie. We onderzoeken onder meer hoe in een democratie beslissingen tot stand komen. We discussiëren over de mogelijke gevolgen van een databank.’ ‘Zo’n databank is niet tegen te houden,’ meent ze. ‘Het is buitengewoon onaangenaam en bedreigend – ik bedoel niet privé, maar als maatschappelijk verschijnsel. Als je denkt aan die manipuleermogelijkheid waar we het over hadden is de komst van zoiets als een databank onvermijdelijk. Het griezelige is dat zelden is gebleken dat mensen kennis ten goede aanwenden.’

Bij mijn veronderstelling dat meer kennis, meer informatie ook tot heil van de mensheid kan strekken plaatst ze een kritisch vraagteken. ‘Het is natuurlijk wel mooi dat we allemaal weten wat zich in alle uithoeken van onze aardbol en daarbuiten afspeelt, maar vermoeiend is het wel. Je vraagt je soms af: wat heb ik er mee te maken, wat moet ik er in vredesnaam mee *doen*? De kwantiteit overspoelt de kwaliteit. De mensen kunnen gewoon niet adequaat op alle informatie reageren.’

En mevrouw Dessaur zelf?

‘Ik probeer voor mezelf eruit te gooien waarvan ik het gevoel heb dat het modieus is, een incidentele emotie. Voorbeelden? De Frankfurter Schule, het neo-marxisme, het structuralisme, Marcuse en hoe heet die man ook alweer van *The medium and the message* – ja, McLuhan en dan al dat soort berichten die lieden als Servan-Schreiber lanceren.’

Er valt een korte stilte. Schrikt ze van deze radde opsomming? Nee.

‘Ik zal best wel eens een parel met het badwater weggoeien, maar ik heb het hoogmoedige gevoel dat ik intuïtief het waardevolle kies.’

Ik trek door de stad om de mensen te tellen

*En dan kom ik nooit meer weerom
De koning wil lachen, zijn grappen bestellen
Maar ik, arme nar, ben te dom.*

Alles heeft met alles te maken. We praten over politiek en vermijden de begrippen links en rechts. Met een variant op het ‘bericht’ waarmee Andreas Burnier in 1965 haar eerste roman, *Een tevreden lach*, inleidde, zou je kunnen stellen: ‘Elke uitspraak is een gevaar. Het is niet alleen maar conventie of burgerlijke lafheid die voor de grens blijft stille staan (en ik heb van mijn leven geen kwaad gedaan), het is ook gezond boereninstinct.’

Toch maar een uitspraak.

‘Ik ben ideologisch progressief. Maar mijn mentaliteit is aan de traditionele kant. Ik geloof in hard werken. Ik vind het best aardig hoor, die mensen die in een commune vredig en lief aan iets zitten te weven – maar ik word daar toch wat kriegelig van. Het is me allemaal te zacht, te – Burnier aarzelt) – te vrouwelijk.’

Als motto voor haar dissertatie, *Foundations of theory-formation in criminology*, koos ze een citaat uit Joyce’s *A Portrait of the Artist as a Young Man*: ‘Get at your work, all of you, cried the prefect of studies from the door. Father Dolan will be in every day to see if any boy, any lazy idle little loafer wants flogging. Every day. Every day.’

Te vrouwelijk? Alleen al op grond van haar boeken en wat ze bijvoorbeeld in enkele stellingen bij haar proefschrift aanduidt als ‘discriminatie op fysieke geslachtskenmerken’ past enige verbazing. Trouwens, afgezien van Burniers expliciete opvattingen over het ‘seksefascisme’ is er in allengs bredere kring toch steeds meer sprake van een doorbraak in de traditionele rolverdeling tussen man en vrouw, exacter: tussen wat in onze cultuur als mannelijk gold en wat voor typisch vrouwelijk doorging.

Ambivalent

Andreas Burnier denkt na. De telefoon gaat voor dr. Dessaur. ‘Mevrouw Dessaur,’ zegt ze met de klemtoon op de laatste lettergreep, waardoor de naam eerder Frans dan Duits klinkt. Haar verzoek aan de NOS blijkt te kunnen worden ingewilligd. Prachtig. Mensen zijn aardige wezens.

‘Ja, ik weet dat ik ambivalent ben,’ zegt ze, ‘aan de ene kant vind ik die doorbraak tussen mannelijk en vrouwelijk ideaal – ideologisch ideaal. Aan de andere kant – weet je, wat als mannelijk gold vond ik altijd aardig, vind ik aardig. Ik voel het eigenlijk zo – ik behoor tot

een lost generation; gegeven mijn opvoeding is het ondenkbaar dat ik de gelijkwaardigheid tussen man en vrouw emotioneel als iets wezenlijks ervaar.'

Het Jongensuur, bladzijde 13:

Nadat ik een rondje had gewommen, kwam ik het water uit om naar het diepe bad te gaan.

'Hé, wat doe jij hier?' ik werd staande gehouden.

'Zwemmen'.

'Het is nu niet voor meisjes. Je moet straks terugkomen.'

'Ik heb een kaartje.' Zei ik, duwde de jongen opzij en ging weer te water.

Even later floot de badmeester mij eruit. De jongen stond naast hem, en er kwamen andere belangstellenden. Allemaal in zwembroeken, zag ik.

'Ze moet eruit, ze is een meisje,' zei de dikste jongen.

'Je hoort het,' zei de badmeester.

'Je moet eruit. We hebben nu jongensuur. Dat zag je toch?'

Vernederd kleepte ik mij weer aan. De rotzakken.

De huilende libertijn, bladzijde 126:

Niemand die het niet zelf geweest is, kan begrijpen wat het betekent om veertig te zijn. Zoals niemand weet hoe het is om een vrouw te zijn, als hij het toevallig (vijftig procent kans) niet is. Een neger die je in het donker niet ziet aankomen. Een Chinees die op alle andere Chinezen lijkt. Een eenzame ijsbeer op een losgebroken ijsschots. Een niet-vergiftige spin. Een juichende dolfijn. Een kristallen schaal waarin bijna rotte vruchten liggen. Een eeuwig tsjirpende krekel.

Volgend jaar in Jeruzalem (De verschrikkingen van het noorden), bladzijde 88-89:

De enige blijvende ik-voorstelling die in de loop der jaren is ontstaan, en die ik als achtergrondbeeld bij alle wisselingen in gedrag, stijl en overtuiging heb behouden, is de volgende: joodse man van in de veertig, op een huurkamer in wereldstad. Van herkomst bijvoorbeeld Oosteuropes, van opvoeding Engels, van nationaliteit Amerikaans, van verblijfplaats Westeuropes. Spreekt zeven talen met zeven accenten. Bezit twee pakken, en onder zijn bed een doos met familiepapieren en een medaillon van zijn half-Roemeense grootmoeder. Kan nergens over praten, omdat zijn herinneringen en ervaringen onbegrijpelijk zijn in de landen waar hij nu is. Praat alleen over actuele, concrete dingen. Heeft een zachte stem, en een bruine, glanzende blik.

Wie behoort niet tot een lost generation?

‘Ik ben ervan overtuigd,’ zegt ze, ‘dat ik met een heleboel flauwekul-problematiek zit. Onze generatie is behept met problemen waar jonge mensen van nu geen weet van hebben – hoewel – zoveel verandert er in wezen natuurlijk niet. De jongeren van nu zijn niet minder eenzaam en gekweld dan wij dat waren, maar anders. Nee, ik ben niet jaloers op de twintigers van nu. Ik ken ze, althans de studenten. Maar het is wel zo, dat je zo tussen de twintig en dertig jaar nog alle kanten op kunt. Je hebt nog veel toekomst.’

Zij heeft met een verbijsterende energie, met een enorme persoonlijke inzet aan haar ‘toekomst’ gewerkt. Zelden of nooit stond zij zich zelf een adempauze toe, durfde ze zich een adempauze te veroorloven.

Ze geeft toe dat dit gevoel zeer persoonlijk is.

‘Ik denk dat het ermee te maken heeft dat ik als kind geweldig ondernemend was en tegelijkertijd ook een dromer. Dromen hield een gevaar in. In de oorlog (ze moest onderduiken en zwierf van het ene adres naar het andere, v. D) merkte ik dat het gevaarlijk was om te relaxen, om iets aan anderen over te laten. Ik moest zelf aan de touwtjes blijven trekken. En dat op een leeftijd die daar niet voor is bedoeld.

‘Daarbij komt dan nog dat ik vreselijk graag ergens bij wilde horen. Ik was mijn referentiekader kwijt. Ik zocht aansluiting bij de gereformeerden, bij de humanisten, bij de communisten, bij de antroposofen, links of rechts, als ik me maar ergens kon conformeren.’ En nu? Ik herinner haar aan de ‘joodse man van in de veertig’ uit haar (onlangs in een vertaling van James Brockway in *London Magazine* verschenen) verhaal Volgend jaar in Jeruzalem.

Een direct antwoord blijft uit.

‘Alles wat je schrijft gebeurt,’ zegt ze.

Ik noteer: alles wat je schrijft gebeurt.

‘Nou ja, negen van de tien dingen die je schrijft, al lijkt het flauwekul, gebeuren.’

Wat schrijft ze nu? Of heeft dr. Dessaur Andreas Burnier het zwijgen opgelegd?

Dat laatste is niet het geval, al maakt het wetenschappelijke werk het vrijwel onmogelijk om buiten vakanties iets aan literatuur te doen.

Alfonso

Ze heeft het gevoel dat zij met *De huilende libertijn* een literaire periode heeft afgesloten. Een volgende roman zal anders zijn. Liever praat ze over een project waarmee ze al lang bezig is: een boek of een studie of toneelstuk (het vat waarin het gegoten moet worden is nog niet gevonden) over de 13de eeuwse Spaanse vorst Alfonso X, 'el sabio', een 'verschrikkelijk interessante vent.' De geestdrift waarmee zij over deze 'spil van de hoogbloei der middeleeuwen' vertelt vervult kamer 107 van het Criminologisch instituut te Nijmegen met Iberische warmte. (Daarbij komt dat mijn gastvrouw de ramen heeft gesloten tegen de geluidshinder).

'Alfonso's kathedraalschool in Toledo was eigenlijk de eerste universiteit. Joodse, Arabische en katholieke geleerden en mystici werkten er eendrachtig samen. Je kunt stellen dat de Griekse cultuur via Alfonso in Europa wortel heeft geschoten. Alfonso is de man achter de eerste wetboeken, de astronomische kalenders, de Spaanse geschiedschrijving. Hij schreef handboeken over het schaken en mystieke Maria gedichten, ontmoette Dante's leermeester Brunetto Latini, vocht tegen de Moren, was een geweldige minnaar, raakte verwickeld in de door Rudolf von Habsburg gewonnen investituurstrijd en bracht,' voegt zij er met een provocerend lachje aan toe, 'de eerste grote inflatie teweeg.'

Uit een vroeg gedicht:

*Alleen op school gaat elke deling op
Het leven laat ons zitten met de rest
Die niet geleefd kan worden
Niet verwoord kan worden
Niet kan zijn.*

Passiviteit voert het graf in. Met dezelfde energie waarmee zij zich eens in het orthodoxe protestantisme verdiepte en dat uitdroeg, met het doorzettingsvermogen waarmee ze eens de havenwijken in toog om arbeiders te bekeren tot het communisme, met de ernst waarmee zij ooit de denkbeelden van Steiner bestudeerde en propageerde, met de moed waarmee ze vooral als schrijfster tegen morele taboes en vooroordelen vocht, met de inzet en intelligentie waarmee zij haar gulzigheid naar kennis bedwong tot een wetenschappelijke carrière, wijdt zij zich aan haar liefde voor Alfonso.

'Ik heb er Spaans voor geleerd. Ik ben al drie keer naar Spanje geweest waar ik alle plaatsen heb bezocht waar hij heeft geleefd en gewerkt.' Maar speurtochten in de buikholten van onze beschaving voerden Andreas Burnier ook dikwijls naar Griekenland, 'het land van herkomst'

schreef ze in *Een tevreden lach*: ‘Zelden, nooit, nergens was ik thuis als hier. In de hele Balkan is de mens thuis, in Griekenland thuizer (...)’.

Kan zij zich voorstellen dat mensen politieke bezwaren hebben om naar landen als Spanje en Griekenland te gaan?

Ze voelt waar ik heen wil, maakt eerst een omtrekkende beweging:

‘Waar kun je wèl heen. Tot voor kort kon je ook niet naar Zwitserland, want daar was geen vrouwenkiesrecht. En neem Ierland, dat tegenwoordig zo ‘in’ is – als je weet op wat voor een fascistoïde manier ze daar met vrouwen en vee omgaan. En wat denk je van Ethiopië, waar je zo fijn op safari kunt gaan?’

Maar Franco en de kolonels...

‘Bergrijp me goed. Ik zal de laatste zijn om kolonelsbewind of de dictatuur in Spanje en Portugal te verdedigen, al vind ik de onvrijheid in Bulgarije en het Hitleriaanse regime in Zuid-Afrika veel erger. Weet je, het is zo gemakkelijk om van onze Nederlandse verhoudingen en moraal uit te veroordelen hoe het in Amerika of Spanje allemaal moet. Nogmaals, ik ben tegen dictatuur, maar door weg te blijven bewijs ik niets en verander ik niets – behalve dan dat ik mezelf beroof van mogelijkheden.

‘Neem Spanje. Als ze daar zoiets als onze Nederlandse democratie onvoorbereid zouden invoeren dan zouden ze elkaar afslachten. Hoe het dan wel moet? Ik weet het niet. Ik geloof in situaties waarin alleen kwade alternatieven zijn.’

Stelling VIII bij dr. Dessaur's proefschrift:

L'Histoire d'O, een onder het pseudoniem Pauline Réage gepubliceerde sado-masochistische Franse roman, die thans in het Nederlands is vertaald en door een Nederlandse uitgever op de markt wordt gebracht, getuigt van een fascistische mentaliteit.

We willen het gesprek zindelijk houden. Moeten we de begrippen links en rechts blijven vermijden? Andreas Burnier is zich bewust dat zij met haar reizen naar Griekenland en Spanje in bepaalde kringen de verdenking (!) op zich laadt ‘rechts’ te zijn. En in hoeverre valt dit te rijmen met de uitspraak dat zij ‘ideologisch progressief’ is?

Fascisme

In dicteertempo tracht dr. Dessaur de verwarring te beteugelen:

‘Een boek als L’Histoire d’O, keukenmeidenliteratuur overigens, demonstreert dat er ook links, progressief fascisme is. Welnu, ik geloof dat links fascisme me dieper grieft omdat ik het uit die hoek niet verwacht, liever niet heb. Ik voel me persoonlijk door links fascisme meer besmet dan door fascisme van rechts.’

Het is waar: alleen op school gaat elke deling op.

‘Heb ik je al verteld dat ik uit de P.E.N. ben gestapt? Ze hebben Heinrich Böll tot voorzitter gekozen, een Duitser. Niet dat ik iets tegen meneer Böll heb. Hij zal best een aardige man zijn. Maar het is een Duitser en ik ben namelijk anti-Duits.’

Het meisje Simone, de ik-figuur uit Het jongensuur, ziet op straat een groep Duitse krijgsgevangenen:

Ze waren, zelfs als krijgsgevangenen, brutaal. Wij zouden ze nooit allemaal altijd gevangen kunnen houden. Straks gingen ze nog hun fabrieken opbouwen en weer wapens maken. Een leger kregen ze natuurlijk niet meer. Maar een paar duizend moffen met een geweer, gegraven in de tuin, of verborgen tussen oude kranten op zolder, die zouden ons opnieuw te lijf gaan. In machteloze angst en haat bedacht ik de ergste woorden die ik kende: ‘Klotenploerten. Moordenaars. SS’ers.’

Anti-Duits? Kan Andreas Burnier, laat staan dr. Dessaur, zich dit op zijn vriendelijkst gezegd ongenueanceerde standpunt veroorloven?

Ze heeft geen behoefte zich te verontschuldigen. Ze wil haar uitspraak toelichten:

‘Kort geleden heb ik voor het eerst *The Rise and Fall of the Third Reich* gelezen. Ik ben tot de slotsom gekomen dat het nationaal-socialisme een incident was in de lange, kwalijke Duitse geschiedenis, een bijkomstig aspect van een diepgewortelde en wijdverbreide mentaliteit.

‘Het gaat me echt niet om de persoon Böll. Maar toen ik destijds in jullie krant Adriaan van de Veens verslag over het P.E.N.-congres in Dublin las – dat de daar aanwezige Duitse dames zo blij waren met Bölls verkiezing omdat die in overeenstemming was met Duitslands groeiende prestige in de wereld, toen wist ik dat ik er geen zin in had om in een club onder voorzitterschap van een Duitse man te zitten.

‘Ik heb schriftelijk opgezegd. Met opgaaf van redenen. Dinaux, de voorzitter van de Nederlandse P.E.N.-club, reageerde echt boos. Hij vindt dat ik de dingen door elkaar haal, dat ik niets van de beginselen van de P.E.N heb begrepen. Enfin, dat anti-Duits zijn is geen nobel gevoel, maar ik heb het nu eenmaal.’

Zij brengt me naar de trein.

‘Zal ik een *Tijd* voor je kopen, voor onderweg?’ Vraagt ze, ‘Of heb je liever een *Panorama*?’
Ik kijk haar na als ze, zonder op of om te kijken, het perron afloopt.

Hier zijn mijn zotskap en rinkelende bellen

Hoor naar mijn rollende trom

Ik trek door de stad om de mensen te tellen

En dan kom ik nooit meer weerom.

Dit stuk staat in een kader onder aan het interview:

Emancipatie van de criminologie

Volgende week donderdag houdt dr. Dessaur haar openbare les als lector criminologie te Nijmegen. Volgens academisch gebruik is niet aangekondigd waarover deze les zal gaan, maar het is desondanks duidelijk met welke instelling mevrouw Dessaur haar lectoraat zal beginnen. In haar proefschrift *Foundations of theory-formation in criminology* gaf zij in juli een kritische analyse van haar vak, die uitmondde in een pleidooi voor de ontwikkeling van een fundamentele criminologie die duidelijk wordt onderscheiden van de toegepaste wetenschap. Of, anders gezegd: voor de zelf-emancipatie van de criminoloog.

Want, wat is de situatie op het ogenblik? De criminoloog ziet zichzelf, in Nederland althans, als een soort ‘universitair geschoold maatschappelijk werker’ (het is alsof de wetenschappelijke standing van de econoom af zou hangen van zijn talent als zakenman en dan nog een gejaagde. Eentje die zich achtervolgd schijnt te voelen door alle acute sociale problemen.

Het gevoel overheerst dat de criminologie onvoldoende tegemoet kan komen aan de maatschappelijke behoefte aan uitleg, predictie, preventieve maatregelen en sociale therapie. Hetgeen dan in ’t algemeen wordt uitgelegd in termen van tekort aan tijd, mankracht, middelen.

Veel belangrijker is echter, zegt dr. Dessaur, het ontbreken van een adequate theoretische grondslag voor de criminologie, ‘een van de zeldzame wetenschappen die niet hetzelfde betekent voor onderzoekers all over the world’. Deze wetenschap is ontwikkeld in Europa – door juristen. Toen zij het gebrek aan technische kennis op het gedragswetenschappelijk onderzoek gingen voelen hebben de juristen allerlei deskundigen van buiten aangetrokken.

Of beter gezegd: de juristen combineerden de resultaten van allerlei gedragswetenschappelijk onderzoek met hun eigen technisch-juridische kennis. En dat noemt men dan ‘het einde’: ‘interdisciplinair onderzoek’.

EENZIJDIG

Een van de voornaamste bezwaren van mevrouw Dessaur tegen deze benadering is dat zo de vraagstelling van te voren eenzijdig, namelijk: juridisch, bepaald is. Zo schrijft zij in haar proefschrift: ‘Wanneer het strafrecht gebruikt wordt om de normen van een discutabele ideologie veilig te stellen, is het enige dat men via empirisch onderzoek kan hopen te krijgen: informatie over de ideologische belangen, waaraan het strafrecht dienstbaar is, maar niet inzicht in de ‘psychologische oorzaken van de misdaad’.

Een criminologie die zelf op onderzoek uitgaat moet af van de juridische fictie dat men de mensheid in tweeën kan delen, namelijk in ‘good guys’ en ‘bad guys’. Want deze dichotomie is noch vanuit de gezichtshoek van de logica, noch vanuit die van de empirische wetenschap houdbaar.

Een verklaring voor de relatief geringe progressie in de Europese criminologie is volgens mevrouw Dessaur dat empirisch onderzoek, voorzover dat al plaatsvindt, doorgaans wordt verricht in opdracht van de belanghebbenden – dat zijn: de autoriteiten – en derhalve is gebonden aan wat door hen als acute problemen wordt ervaren. Zo heeft het onderzoek naar strafbaar gesteld afwijkend gedrag onevenredig veel aandacht gekregen, ten koste van het onderzoek van de keerzijde van de medaille: het strafbaar stellen, de strafbejegening.

Het is volgens haar een goed idee, met name in de gedragswetenschappen om te beginnen met de vragen: ‘Waarom wordt iets een probleem gevonden? Waarom wordt het probleem gesteld? Waarom wordt het nu juist op deze manier gesteld? En door wie eigenlijk?’

F. Kuitenbrouwer